

AZ 1945 MÁRCIUSI BALATONI NÉMET ELLENTÁMADÁS ELŐZMÉNYEI ÉS A 3. UKRÁN FRONT VÉDELMI HADMŰVELETÉNEK TERVE

Tóth Sándor

1945 január első felében a szovjet Vörös Hadsereg csapatai több, egymással szorosan összefüggő hadászati méretű hadművelet végrehajtását kezdték meg a szovjet—német arcvonal északi és középső szakaszán.¹ Ezek sorát az 1. Belorusz Front, az 1. Ukrán Front és a 4. Ukrán Front jobbszárny-csapatainak vizsztulai—oderai hadművelete nyitotta meg, a 36 hadosztályból álló német „A” hadseregcsoporthoz ellen. A szovjet csapatok 1945. február 3-ig felszabadították Lengyelországot és Csehszlovákia jelentős részét, majd benyomultak a fasiszta Németország területére. Ott széles arcvonalon elérték az Oderát, menetből átkeltek rajta és több hídfőt foglaltak a folyó nyugati partján. Ugyanebben az időben a 2. és 3. Belorusz Front erői sikerrel folytatták a kelet-poroszországi hadműveletet a „Közép” hadseregcsoporthoz 38 hadosztálya ellen. Ennek során a szovjet csapatok január végén kiérték Marienburg körzetébe és elválták a német hadseregcsoporthoz visszavonulásának útját. A Kelet-Poroszországban körülzárt ellenséges csoportosítás szétzúzását február elején kezdték meg. Az arcvonal északi szárnyán 1945. február 10-én lendült támadásba az 1. Belorusz Front, együttműködve a 2. Belorusz Front balszárny-csapatával és az 1. Lengyel Hadsereggel. A hadművelet (kelet-pomerániai) célja a Berlin irányában támadó szovjet erők jobbszárnyát fenyegető, 42 hadosztályra feltöltött „Visztula” hadseregcsoporthoz megsemmisítése volt. A „Visztula” hadseregcsoporthoz a Visztulától az Oderáig húzódó megerősített védelmi terepsza-

¹ Lásd Gyeborin: A második világháború. Zrínyi Katonai Kiadó Budapest, 1961. 470—471. o. és a Második világháború 1939—1945. II. köt. Zrínyi Katonai Kiadó Budapest, 1963. 363—384. o. és 392—396. o.

kaszra és a gdynia—danzigi megerődített körletre támaszkodott.

A Vörös Hadsereg visztulai—oderai, kelet-poroszországi és kelet-pomerániai támadó hadműveletei 1945 január—februárban 1200 kilométeres arcvonalon, a Balti-tengertől a Kárpátokig áttörték a hitleristák előre kiépített és megerődített védelmét. Az öt szovjet front erőivel és szoros együttműködésben mért hatalmas csapások Kelet-Poroszországban, Lengyelországban és Csehszlovákiában megsemmisítették a „Közép” és az „A” hadseregcsoport főerőit. Ugyanez a sors várt a Kelet-Pomerániában bekerített németekre is. A szovjet csapatok messzire visszavetették az ellenséget nyugati irányban és az Oderán elfoglalt hídfőkből készültek a Berlin elleni támadásra. Február elején Kelet-Pomeránia és Brandenburg területén folytak a harcok, miközben a szovjet harckocsi-, gépesített- és lövész magasabbegységek Berlintől 60 kilométerre, a végső csapáshoz összpontosultak.

E hatalmas katonai sikerek jelentősen megnövelték a Szovjetunió nemzetközi súlyát és tekintélyét a szabadságszerető népek táborában, s megerősítették az összefogást az antifasiszta koalíció tagjai között. Ez megmutatkozott a jaltai értekezleten is, amely 1945. február 4-én kezdődött és 12-ig tartott.² Az értekezleten megállapodás született a fasiszta Németország szétzúzására irányuló közös hadműveletekre és a Szovjetunióknak Japán elleni hadbalépésére az európai háborút követő két-három hónap múlva. Ezek a megállapodások az értekezleten elfogadott többi határozattal együtt fontos mérföldkövet jelentettek a német fasizmus teljes megsemmisítéséhez és a tartós, demokratikus békéhez vezető úton. Tovább erősítették a fasizmus elleni harc fő terhét viselő Szovjetunió nemzetközi befolyását, és súlyos csapást mértek a hitleri kormánykörök ama reményére, hogy a háború befejező szakaszában konfliktus támad a Szovjetunió és nyugati szövetségesei között.

A jaltai értekezlet katonai határozatainak megvalósítása a kialakult hadászati helyzetben 1945 február közepén az alábbi feladatokat állította a Vörös Hadsereg elé:

— befejezni a Kalinyingrád (Königsberg) körzetében bekerített ellenséges csoportosítás megsemmisítését;

— szétzúzni a kelet-pomerániai hitlerista erőket és előre törni az Odera alsó folyásáig;

— megsemmisíteni a sziléziai német csoportosítást, majd

² A jaltai értekezlet munkájának elemzését adja Gyeborin: 1. m. 446—459. o.

előnyomulni nyugati irányban, s előnyösebb megindulási állásokat elfoglalni a Berlin és Drezda elleni támadáshoz, továbbá északi irányból átkarolni a csehszlovákiai fasiszta csapatokat; — szétzúzni az ellenség magyarországi csoportosítását a Dunántúlon, majd tovább támadni Ausztria ellen, s ily módon déli irányból átkarolni a csehszlovákiai német csoportosítást.³

A szovjet csapatok haladéktalanul megkezdtek e feladatok végrehajtását. Antonov hadseregtábornok, a Vörös Hadsereg vezérkari főnöke 1945. február 17-én adta ki direktíváját Malinovszkij és Tolbuhin marsallnak a dunántúli német csoportosítás megsemmisítésére és a támadás továbbfejlesztésére Bécs és Brno irányába. Eszerint:

„1. A 2. Ukrán Front parancsnoka készítsen elő és hajtson végre támadó hadműveletet azzal a céllal, hogy csapást mérve a Dunától északra Nové-Zámky—Malacky—Znoimo általános irányban, a támadás 20. napján birtokba vegye Brnot és Znoimot, egyidejűleg a front balszárnya a Duna déli partján támadva, elfoglalja Bratislavát és együttműködve a 3. Ukrán Front csapataival birtokba vegye Bécsset. A továbbiakban fejlessze ki a támadást Pilsen általános irányban. A feladat végrehajtására:

a) A Dunától északra mérjen csapást a 9. gárda-, 7. gárda-, és 53. hadsereg balszárnyával, megerősítve három áttörő tüzér hadosztállyal, nehéz önjáró dandárokka és ezredekkel. Az áttörési szakaszon hozzon létre arcvonal kilométerenként 200 csősűrűséget. Az ellenséges védelem áttörése után a siker kifejlesztésére használja fel a 6. gárda-harcoksihadsereget és a Plijev-csoportot.

b) A Dunától délre mérjen csapást a 46. hadsereg erőivel, megerősítve a főhadiszállás tüzértartalék hadosztályával és a 2. gárda gépesített hadtesttel.

2. A 3. Ukrán Front parancsnoka készítsen elő és hajtson végre támadó hadműveletet azzal a céllal, hogy csapást mérve Székesfehérvár körzetéből Pápa—Szombathely általános irányban, szétzúzza az ellenség csoportosítását a Balatontól északra és a hadművelet 15. napján érjen ki a magyar—osztrák határra. Egyidejűleg a front balszárnyával támadjon a Drávától északra és vegye birtokába a Nagykanizsa körzetében levő olajmezőket. A továbbiakban a front főerőivel fejlessze a csapást Wiener-Neustadt—Sankt-Pölkten irányában, együttműködve a 2. Ukrán Front csapataival Bécs elfoglalására. Az 1. Bolgár Hadsereget

³ A második világháború 1939—1945. II. köt. Zrinyi Katonai Kiadó Budapest, 1963. 390. o.

alkalmazza a front balszárnyának biztosítására, a Dráva északi partja mentén szétbontakozva.

A feladat végrehajtására:

a) Székesfehérvár körzetéből mérjen csapást a 4. gárda-, a 27. és 26. hadsereg erőivel, megerősítve három áttörő tüzér hadosztállal. Az áttörési szakaszon hozzon létre arcvonalkilométerenként 200 csősűrűséget (76 mm és feljebb).

b) A Balatontól délre mérjen csapást az 57. hadsereggel (9 löv. ho.).

c) A gyorsanmozgó magasabbegységeket (18. és 23. hk. hdt., 1. g. hdt., 5. gd. lov. hdt.) az áttörés után használja fel a siker kifejlesztésére a főirányban.

3. A 2. és 3. Ukrán Front támadásának kezdete 1945. március 15.⁴

A direktíva tehát azt a feladatot tűzte a front csapatai elé, hogy a Garam vonaláról és a Duna jobb partján elfoglalt hídfőkből Brno—Bécs—Graz irányba mért csapással zúzzák szét a német „Dél” hadseregcsoport erőit és fejezzék be Magyarország felszabadítását. A továbbiakban el kellett foglalniuk Bécset és betöréssel fenyegetni a délnémet iparvidéket, elválni a jugoszláviai német csoportosítás visszavonulás útját, s elősegíteni az ellenség mielőbbi kapitulációját Észak-Olaszországban. Egyidejűleg a hadműveletnek a csehszlovákiai német csoportosítás átkarolását kellett eredményeznie déli irányból.⁵ A főparancsnokság a hadművelet sikeres vezetésének elősegítése érdekében az alábbi átalárendeléseket foganatosította: február 27-én 24 órától a 2. Ukrán Fronttól a 3. Ukrán Front alárendeltségébe utalta a 27. hadsereget;⁶ ugyanattól az időtől a 3. Ukrán Fronttól a 2. Ukrán Frontnak rendelte alá a 46. hadsereget⁷ és a 2. gárda gépesített hadtestet. Saját tartalékából a 2. Ukrán Frontnak adta át a 9. gárdahadsereget, amely Szolnok körzetében gyülekezett. Ezt a hadsereget kellett alkalmazni a főcsapás mérésére.⁸

Ebben az időben a 2. Ukrán Front,⁹ hadműveleti alárendeltségében az 1. és 4. Román Hadsereggel, Brezno—Zvolen—

⁴ Архив Министерство Обороны СССР (A továbbiakban Архив МО СССР) ф. 240; оп. 178542, д. 19, но. 11027, 17. 11. 1945.

⁵ История Великой Отечественной Войны Советского Союза 1941—1945. Том 5. Москва, Воениздат, 1963, 192. о.

⁶ A 27. hadsereg állományába a 33. és 37. lövész, valamint a 35. gárda-lövész-hadtest tartozott, összesen nyolc lövészadosztállal.

⁷ A 46. hadsereg a 23. és 68. lövész, valamint a 10. gárda-lövészhadtestből állt, összesen nyolc lövészadosztállal.

⁸ Архив МО СССР, ф. 240, оп. 178542, д. 19, но. 11928/17. 11. 1945.

⁹ A 2. Ukrán Front hadrendje: 40. és 53. hadsereg, 6. gárda-harckocsihad-sereg, 7. gárdahadsereg, 46. hadsereg és 5. légi hadsereg.

Garam folyó—Esztergom—Gánt arcvonalon tevékenykedett. A 7. gárdahadsereg csapatai a Garam jobb partján levő hídfőkben készültek a támadás folytatására. A 3. Ukrán Front,¹⁰ hadműveleti alárendeltségében az 1. Bolgár Hadsereggel, a Gánt—Velencei-tó nyugati partja—Székesfehérvár K—Balaton délkeleti partja—Nagybajom—Dráva vonalon védett. Torjanctól a Dráva alsó folyása mentén a 3. Jugoszláv Hadsereg csapatai működtek.¹¹ A direktíva vétele után mindkét front csapatai nyomban megkezdték a felkészülést az elrendelt támadó hadművelet végrehajtására.

Ebben a helyzetben február 17-én váratlanul német támadás érte a 7. gárdahadsereg garami hídfőkben levő csapatait Komarno körzetéből. A támadásban 400 harckocsi és rohamlöveg vett részt. A hadseregpárancsnokság a felderítési adatokból és a foglyok vallomásaiból megállapította, hogy az ellen-csapást a 6. SS páncélos hadsereg I. páncélos hadteste mérte. A főparancsnokság kezdetben kételkedett az adatok valódiságában, mert 1945. február 20-án Antonov hadseregtábornok olyan értelmű tájékoztatást kapott Marsall amerikai vezérkari főnöktől, mely szerint: „...a németek két helyen hajtának végre a keleti fronton csapatösszevonást ellentámadás céljából: Pomerániában — Thorn elleni támadásra, illetve Bécs és Moravska Ostrava térségében — Lodz irányában való támadásra. Ennek a déli csapatösszevonásnak magában kell foglalnia az »SS« 6. páncélos hadsereget”.¹² Ilyen értelemben tájékoztatta Antonovot február 12-én Brinkman ezredes, az angol katonai misszió egyik vezetője is.¹³ Éppen ezért a szovjet főparancsnokságot meglepték a 7. gárdahadsereg felderítési adatai, amelyek ellentétesek voltak a szövetségesek közléseivel. A garami hídfőben folyó harcok közepette fedte fel csupán a szovjet felderítés, hogy a német hadvezetés jelentős csapatösszevonást hajtott végre a Balaton körzetében, s ennek biztosítását célozza a Komarno körzetéből indított támadás, a garami hídfők felszámolására. A 7. gárdahadsereget kedvezőtlen helyzetben érte az I. SS páncélos hadtest erős csapása. Lövészhadosztályainak gyenge feltöltöttsége miatt a harcrend sűrűsége nem volt megfelelő, ezért elkeseredett harcok után, 1945. feb-

¹⁰ A 3. Ukrán Front hadrendje: 26. hadsereg, 4. gárdahadsereg, 27. hadsereg, 57. hadsereg, 17. légi hadsereg és a Szovjet Dunai Flotilla.

¹¹ История Великой Отечественной Войны Советского Союза 1941—1945. Том 5. Москва, Воениздат, 1963. 191—192. o.

¹² Sztálin üzenetváltása az Egyesült Államok és Nagy-Britannia kormányfőivel, 1941—1945. Kossuth Kiadó, Budapest, 1958. I. köt., 380—381. o.

¹³ Uo. 381. o.

ruár 24-én a csapatok kénytelenek voltak kiüríteni a hídfőket és visszavonultak a folyó bal partjára.¹⁴

A szovjet főparancsnokság előtt március elejére világossá vált az ellenségnek arra irányuló szándéka, hogy a Balaton körzetében létrehozott erős csoportosítással szétzúzza a 3. Ukrán Front csapatait. Ezt felfedve, úgy döntött, hogy a tervezett támadás előkészítésének folytatásával egy időben megerősíti a 3. Ukrán Front védelmét, elhárítja a német ellentámadást és kedvező feltételeket teremt saját csapatai részére a támadásba való átmenethez.¹⁵

Mi készítette a német hadvezetést arra, hogy az ardenneki támadás kudarca után Magyarországra csoportosítsa át a 6. SS páncélos hadsereget és a Dunántúlon indítson támadást a szovjet csapatok ellen? Ennek magyarázatát a fasiszta Németország 1945 elejére kialakult hadászati helyzete adja meg.

1944 végén a hitleri vezérkar még arra számított, képes lesz tartani kelet-poroszországi és lengyelországi állásait, s a Visztula—Odera között előre kiépített terepszakaszokon szívós védelmi harcokban felőrli a szovjet csapatokat. Abból a feltételezésből indult ki, hogy a szovjet hadvezetés az általános támadás megindítása előtt kénytelen lesz a kurlandi német csoportosítás felszámolására időt fordítani, s csak ez után várható a kelet-poroszországi „Közép” hadseregcsoport elleni hadművelet. A főcsapást Varsó körzetéből várta északnyugati irányban Allenstein felé. Emellett arra számított, hogy a négy ukrán front a dél-lengyelországi, csehszlovákiai és magyarországi német erők ellen fog támadást indítani. A Varsó és a sandomierzi hídfő közti sávban csupán lekötő célú hadműveleteket várt. Ebből következőleg szárnycsoportosításait erősítette meg.

A Vörös Hadsereg januári hadászati méretű támadása azonban halomra döntötte a német vezérkar összes számításait és arra kényszerítette, hogy tartalékait szétforgácsolja az egész arcvonalon. Ennek következtében egyetlen hadászati irányban sem tudott megfelelő erejű csoportosítást létrehozni a szovjet támadás megállítására és ellencsapások mérésére. Így a szovjet csapatok elérték az Oderát, hídfőt foglaltak a nyugati parton és közvetlenül Berlint fenyegették. A januári szovjet támadás jelentősen kihatott a nyugati arcvonal helyzetére is: lehetővé tette az amerikai—angol csapatoknak az ardenneki német áttörés következményeinek felszámolását. Január végéig ezek a csa-

¹⁴ История Великой Отечественной Войны Советского Союза 1941—1945. Том 5. Москва, Воениздат, 1963. 194. о.

¹⁵ Уо.

patok elérték a Strassbourg—Saarlautern—Echternach—Monschau—Geilenkirchen—Maeseyck terepszakaszt és tovább a Maas folyó vonalát egészen a torkolatig. Eisenhower főhadiszállása eközben előkészítette az arcvonal északi szárnyán indítandó támadó hadműveletet tervét, amelyek a Szajna folyó elérését, majd a Ruhr-vidék elfoglalását célozták.

Mindezek következményeként 1945 február elejére a fasiszta Németország katonai, gazdasági és politikai helyzete katasztrófálissá vált. A harcoló hadseregek jelentős emberhiánnyal küzdöttek. Német adatok szerint a január—február hónapban elvesztett 606 000 fő pótlására mindössze 297 000 embert tudtak feltöltésként a szovjet—német arcvonalra irányítani.¹⁶ 1945. január 1-én a német fegyveres erők kötelékébe 299 hadosztály és 31 dandár tartozott, ebből 175 hadosztály és 22 dandár a szovjet—német arcvonalon volt bevetve. A szovjet—német arcvonalon harcoló hitlerista csapatokat 15 magyar hadosztály és egy dandár egészítette ki.¹⁷ Jelentősen csökkent a német gazdaság teljesítőképesége is. A széntermelés, a megszállt országokét is figyelembe véve, 1944 decemberében 14,3 millió tonnára csökkent, ez a mennyiség az ugyanezen évi nyári hónapjaiban termelt átlagnak csupán 53 százaléka volt.¹⁸ Az év végére az acélgyártás is oly mértékben csökkent, hogy nem tudta biztosítani a tervszerű fegyver- és hadianyaggyártást, 1945 januárjában már csak 447 harcocsit gyártottak az egy évvel előtti 723-mal szemben. A gyalogsági és tüzérségi fegyverek, valamint a lőszer gyártása 1945 január—februárban csupán 50—60 százaléka volt az 1944. évi termelés havi átlagának.¹⁹ Különösen kritikus volt a helyzet a folyékony üzemanyaggal való ellátás terén. A termelés 1945 márciusában 142 000 tonna volt, amely az 1944 decemberi termelés 39 százalékanak felelt meg.²⁰ Komoly problémákat jelentettek az élelmiszerellátásban bekövetkezett nehézségek is. A vetésterület 1944-ben 12 százalékkal, a gabonatermelés pedig 29,5 százalékkal csökkent 1939-hez képest, és jelentősen megfogyatkozott a jószágállomány is.

Bár a fasiszta Németország 1945 elejére minden szempontból rendkívül súlyos helyzetbe került, még mindig veszedelmes ellenfél volt, és számolni kellett kétségbeesett erőfeszítéseivel, amelyeket hiba lett volna lebecsülni. Elegendő arra utalni, hogy

¹⁶ A második világháború 1939—1945. II. köt. 389. o.

¹⁷ Uo.

¹⁸ Промышленность Германии в период войны 1939—1945. 22. Издательство, Москва, 1956.

141. o.

¹⁹ Uo. 151. o.

²⁰ 149—150. o.

a náci haderő ellenőrzése alatt tartotta Norvégiát, Dániát, Hollandiát, Ausztriát, valamint Csehszlovákia, Magyarország, Albánia és Olaszország területének egy részét. Németország vere-sége elkerülhetetlen volt ugyan, de ezt újabb megsemmisítő csapásokkal kellett kikényszeríteni. Jellemző, hogy az amerikai—angol vezetőkörök 1945 elején még lehetségesnek tartották, hogy a hitleri Németország elleni háború az év nyaráig, sőt őszeig is elhúzódhat.²¹

A német vezetőkörök legfőbb törekvése 1945 elején is az maradt, hogy elhúzzák a háborút mindaddig, amíg megegyezésre tudnak jutni az Egyesült Államok és Anglia reakciós monopolista köreivel. Ribbentropp utasítására ebben az időben Weizsäcker nagykövet a Vatikánban, Hohenlohe-Langenburg herceg Lisszabonban, Hugo Stines pedig Stockholmban vették fel a kapcsolatot a nyugati hatalmak képviselőivel. Himmler 1945. február 19-től április 24-ig tárgyalt Bernadotte gróf közvetítésével Eisenhower főhadiszállásával. Himmler Bernadotte előtt így nyilatkozott: „Hogy Németországnak minél nagyobb területét megóvjam az oroszok behatolásától, hajlandó vagyok kapitulálni a nyugati fronton s így lehetővé tenni a nyugati hatalmak csapatainak előnyomulását kelet felé.²² Felajánlotta, hogy Schnellenberg személyében megbízottat küld Eisenhowerhez és Churchillhez a fegyverletételi feltételek megtárgyalására. Orvosát, Kerstent is Eisenhowerhez küldte ugyanebből a célból. Kersten szerint Himmler a következőket üzenté Eisenhowernek: „Az SS és a Wehrmacht kész folytatni a háborút Oroszország ellen, ha az angolok és az amerikaiak hajlandók fegyverszünetet kötni velünk. Mi nem köthetünk békét a bolsevista Oroszországgal. Semmiféle megegyezésnek nem lesz jelentősége, mert Oroszország nem tartja tiszteletben az egyezményeket. Nekünk tehát harcolnunk kell, hogy megmentjük Európát azoktól a szörnyűségektől, amelyek akkor várnak rá, ha a bolsevizmust nem szorítjuk vissza. Tegyen meg mindent, hogy meggyőzze Eisenhowert arról, hogy az emberiség igazi ellensége Szovjet-Oroszország és csak a németek harcolhatnak ellene... Én hajlandó vagyok elismerni a nyugati hatalmak győzelmét. De időt kell adniuk arra, hogy visszavessem Oroszországot. Ha nem veszik el tőlem a fegyvert, még meg tudom tenni.”²³

²¹ Pravda, 1946. március 11.

²² Idézi Melnyikov: Összeesküvés Hitler ellen, 1944. július 20. Kossuth Kiadó Budapest, 1964. 233. o.

²³ Uo.

Mint látható, a fasiszta német vezetők a nyugati hatalmak kommunistaelenességét tartották mentőövnek, s a Szovjetunió részéről fenyegető veszély rémével igyekeztek hatni rájuk. Arról igyekeztek meggyőzni imperialista ellenfeleiket, hogy a fasiszta Németország nélkülözhetetlen szovjetellenes terveik megvalósításához. Így próbáltak ellentéteket szítani a Szovjetunió és nyugati szövetségesei között. A hitleristák felkínálkozását a reakciós amerikai—angol monopolista körök megértéssel fogadták és megkísérelték azt hasznosítani imperialista célkitűzéseik szolgálatában. Kiviláglik ez abból a magatartásból is, amelyet Karl Wolf német tábornok küldetése kapcsán tanúsítottak. Wolf 1945. március 9-én érkezett Svájcba, hogy az amerikai—angol főparancsnoksággal megtárgyalja a 25 hadosztályból álló északolaszországi német hadseregcsoport fegyverletételének feltételeit. Az amerikai—angol kormány utasítására Alexander tábornagy, az olaszországi szövetséges csapatok főparancsnoka megbízottat küldött Bernbe, ahol két hétig folytak a megbeszélések. Az amerikai—angol kormány Wolf érkezéséről és küldetéséről március 12-én értesítette a szovjet kormányt, de kategorikusan visszautasította azt a jogos követelést, hogy megbízottakat küldhessen a tárgyalásokra. A szovjet kormány azonban értesüléseket szerzett arról, hogy a megbeszélések „... a németekkel kötött olyan megegyezéssel végződtek, amelynek értelmében Kesselring marsall, a német nyugati front parancsnoka beleegyezett abba, hogy megnyissa a frontot és átengedje az angol és amerikai csapatokat keleti irányban, az angolok és az amerikaiak pedig viszonzásul megígérték, hogy enyhébb fegyverszüneti feltételeket szabnak a németeknek.”²⁴ Sztálin ilyen értelemben levelet is írt Rooseweltnek, ő azonban mindent letagadott.

Végeredményben a berni tárgyalások nem hozták meg a német vezetőkörök által várt eredményt. A Szovjetunió határozott állásfoglalása meghátrálásra kényszerítette az amerikai—angol kormányt, amely engedett, mert nem nélkülözhetette a Vörös Hadsereg részvételét a fasiszta Németország elleni harcban. Churchill maga ismeri ezt be, mikor így ír: „Mi történt volna, ha összetűzünk Oroszországgal abban az időben, amikor a németeknek a harctereken még háromszáz-négyszáz hadosztályuk volt?”²⁵

²⁴ Lásd Sztálin üzenetváltása az Egyesült Államok és Nagy-Britannia kormányfőivel 1941—1945. Kossuth Kiadó Budapest, 1958. II. köt. 230. o.

²⁵ Churchill: The Second World War, vol. 6. London—Toronto—Melbourne, Cassel, 1954. 402. o.

Mindenesetre a hitleri Németország vezetői 1945 elején még bíztak a puhatólázások eredményességében, s végső esetben arra számítottak, hogy nyugatról minden harcképes erőt át-dobva keletre, szívós védelemmel kitartanak a szovjet csapatokkal szemben mindaddig, amíg az amerikai—angol csapatok Berlinbe érnek. Ez az elgondolásuk határozta meg a német vezérkar hadászati terveit. E tervek között első helyen szerepelt a védelem megerősítése a német hadsereg által megszállva tartott terepszakaszokon, mindenekelőtt Németország keleti részén. Walter Görnitz nyugatnémet hadtörténész szerint a német vezetők: „Elhatározták, hogy minden területet, ahol német csapatok állomásoznak, pusztasággá változtatnak, felrobbantják az iparyállalatokat, az élelmiszerraktárakat, a hidakat, a vasutakat, a műutakat, a gátakat, a távíróhivatalokat, a rádióállomásokat és a bányákat... Keitel tábornok, vezérkari főnök és Bormann birodalmi vezető, a pártkancellária főnöke együttesen szigorú parancsot adtak ki, mely szerint minden várost az utolsó szál katonáig védeni kell. A parancsot nem teljesítő parancsnokokat hadbíróság-elé állították. A különleges osztagok, amelyek azokat a békés lakosokat likvidálták, akik az ellenség közeledtére megpróbálták időben kitűzni a fehér zászlót, halált és pusztulást vetettek. A csapattól megszökött katonákat az út menti oszlopokra akasztották fel.”²⁶ A Kelet-Poroszországban ilyen eszközökkel megvalósított védelmet, a német hadvezetés Kelet-Pomerániából és Sziléziából mért csapatokkal szándékozott párosítani, hogy szétzúzza az Oderáig előnyomult szovjet csapatokat, s így megszilárdítsa helyzetét a berlini irányban. Ennek a tervnek volt előfeltétele az arcvonaltól délnyugati szárnyának helyreállítása a Duna mentén, mert csak ez biztosíthatta a zalai olajmezők és a délnémet iparvidék kézben tartását, amelyek nélkülözhetetlenné váltak a német hadigépezet táplálásában.

Ezért Hitler 1945 január közepén parancsot adott az Ardenneknél felszabadult 6. SS páncélos hadsereg átdobására Magyarországra területére. Guderian nem értett egyet Hitler elhatározásával, azt javasolta, hogy az összes nyugaton felszabadult erőket Berlintől keletre összpontosítsák és hozzanak létre két csoportosítást Glogau-Kottbus körzetében és az Oderától keletre Pomerániában, s ezekkel mérjenek csapást a szovjet csapatokra.²⁷ Hitler a javaslatot elutasította és kijelentette: Magyarországon akar támadni, hogy visszavesse a szovjet csapatokat

²⁶ H. Görnitz: *Der zweite Weltkrieg (1939—1945)*. II. Stuttgart, 1952. 543—544. o.

²⁷ Guderian: *Erinnerungen eines Soldaten*, Heidelberg, Verl. Vowinkel, 1951. 369. o.

a Duna mögé és felmentse Budapestet. Azzal érvelt, hogy a magyar kőolaj és a hozzátartozó finomítók nélkülözhetetlenek és döntő jelentőségük van a háborúban. Így szólt Guderianhoz: „Ha Ön nem kap üzemanyagot, páncélosai leállnak és a repülőgépek nem tudnak felszállni. Ezt csak be kell látnia. De tábornokaim semmit sem értenek a hadigazdasághoz.”²⁸ Guderian még egy ízben javasolta Hitlernek: mondjon le a magyarországi támadásról, s helyette rendeljen el támadást a Frankfurt an der Odera és Küstrin között az Oderáig előretört szovjet ék két szárnya ellen, mégpedig déli irányból Glogaun és Gubeneken keresztül, észak felől pedig a Pyritz—Arnswalde vonalon. Mint írja: „Azt reméltem, hogy ezzel erősíteni tudjuk a főváros és a birodalom belső területeinek védelmét és időt nyerünk a nyugati hatalmakkal folytatandó fegyverszüneti tárgyalásokhoz.”²⁹ Hitler azonban nem állt el eredeti tervétől. Guderian a későbbiekben részben elfogadta Hitler indoklását: „Üzemanyaglelőhelyeink nagy részének kiesése a német vezetést teljesen az osztrák zinstendorfi és a magyarországi Balaton környéki földgáz lelőhelyekre utalta. Ez a körülmény részben magyarázza Hitler egyébként érthetetlen elhatározását, hogy a nyugaton felszabaduló erők zömét Magyarországra irányította: meg akarta tartani a páncélosok és a légierő számára egyaránt fontos nyersolajtermelést és a magyar finomítókat.”³⁰ A magyarországi támadásra ösztönözte Hitlert és támogatóit az a körülmény is, hogy így biztosíthatták a háború elhúzására irányuló terveik megvalósításához az osztrák hadigazdaság felhasználását. Erre pedig nagyon is szükségük volt, hiszen Ausztria területén több mint 600 üzem foglalkozott hadianyaggyártással, amelyek havonta 850 harcokcsit és páncélozott csapatszállító járművet, több mint 1000 löveget, valamint nagy mennyiségű egyéb fegyvert és lőszeret állítottak elő.³¹ A 120 repülőgépipari üzem évi 9000 repülőgépet és körülbelül 1700 motort gyártott.³² Az osztrák kohászat termelése 1944-ben egymillió tonna nyersvas és egymillió tonna acél, az olajtermelés pedig 1 200 000 tonna volt.³³

E gazdasági megfontolások mellett politikai okok is közrejátszottak abban, hogy Hitler olyan makacsul kitartott a dunántúli német támadás terve mellett. Arra számított, hogy a szov-

²⁸ Уо. 369. о.

²⁹ Уо. 374. о.

³⁰ Уо. 379. о.

³¹ История Великой Отечественной Войны Советского Союза 1941—1945. Том 5. Москва, Воениздат, 1963, 188. о.

³² Уо.

³³ Уо.

jet hadsereg által felszabadított területeken megbújt reakciós, fasiszta erők belső felfordulást idézhetnek elő a szovjet csapatok hátában, amely megosztja azok figyelmét és erejét s ezzel lehetővé teszi a német csapatoknak az arcvonal délnyugati szárnyának szétzúzását és a romániai olajmezők újbóli birtokbavételét. Ehhez figyelembe kell venni, hogy a Dunántúl egy része még nyilas uralom alatt volt, nemkülönben azt is, hogy 1944 decemberétől a román reakció az amerikai—angol vezetőkörök biztatására erőteljes támadást indított a demokratikus átalakulás megakadályozására. 1944. december 6-án ugyanis lemondott Sanatescu tábornok kormánya és Mihály király a szélsőségesen reakciós Radescu tábornokot nevezte ki miniszterelnökké. Radescu hosszú évekig Londonban volt katonai attasé, s nagyon jó kapcsolatai voltak az angol imperialista körökkel, amelyek alkalmasnak tartották őt arra, hogy megmentse a román uralkodó osztályok hatalmát, s fenntartsa a kizsákmányoló rendszert Romániában. Radescu igyekezett is kiérdemelni imperialista megbízói és támogatói teljes megelégedését. Hatalomrajutása után nyíltan kijelentette, hogy ő és kormánya ellenzi az államapparátus megtisztítására irányuló törekvéseket, nem tartja szükségesnek a földreformot és más demokratikus reformokat.³⁴ Megkezdte a haladó, demokratikus erők üldözését és súlyos atrocitásokat robbantott ki a nemzetiségi területeken. A kommunista lapok szerkesztőségei ellen fasiszta bandák támadásokat intéztek, merényleteket követtek el kommunisták ellen, s még szovjet katonákat és tiszteket is megtámadtak. Radescu, Mihály király teljes egyetértésével fasiszta puccsot készített elő, evégből reakciós tisztek parancsnoksága alatt több katonai egységet vont össze Bukarest körzetében.³⁵ Ezzel egy időben az arcvonalon harcoló román csapatok soraikat is igyekeztek bomlasztani, több helyen lázadást és zendülést szerveztek. A Szovjetunió nem nézhette tétlenül a Romániában kialakult helyzetet. 1944. december 25-én a TASZSZ hírügynökség külön nyilatkozatot adott ki, mely megállapította, hogy a román kormány nem kielégítően hajtja végre a fegyverszüneti egyezmény előírásait, köztük az ország demokratizálására és a háborús bűnösök felelősségrevonására vállalt kötelezettségeit.³⁶

A román burzsoázia semmibe vette a szovjet kormány figyelmeztetését. Miután először a német fasiszták szekerét tolta, s ezek segítségével erősítette meg uralmát a dolgozó tö-

³⁴ Уо. 181—182. о.

³⁵ Губерин: і. м. 437. о.

³⁶ История Великой Отечественной Войны Советского Союза 1941—1945. Том 5. Москва, Воениздат, 1963, 182. о.

megek fölött, most az amerikai—angol imperialistáknak árulta el a nép érdekeit. Abban reménykedett, hogy az amerikai—angol kormány támogatásával vérbe fojtja a dolgozók ellenállását és megszilárdítja hatalmát. Ám a Nemzeti Demokratikus Frontba tömörült román hazafias, demokratikus erők a Román Kommunista Párt vezetésével ellentámadásba indultak. 1945. január 28-án megjelent a Nemzeti Demokratikus Front kormányprogramja, ezt követően országszerte tömeggyűléseken és tüntetéseken követelték a földreformot és a reakciók kiszorítását a hatalomból. Radescu válaszul harckocsi és gyalogos egységeket vont ki az arcvonalból, s megkezdte a véres leszámolást. Február 16-án cinikusan ki is jelentette egy munkásküldöttségnek: ő sem csinál mást, mint amit Görögországban csinálnak.³⁷ Február 11-től Bukarest utcáin állandósultak a katonai őrjáratok, katonai gépkocsik és harckocsik cirkáltak a város minden pontján. Február 20-án egy fasiszta csoport támadást intézett a „Malaxa” gyár ellen. A támadás hatalmas felháborodást váltott ki. A Nemzeti Demokratikus Front felhívására február 25-én 500 000 dolgozó vonult fel Bukarest utcáin, követelve a demokratikus kormány megalakítását. Hasonló megmozdulásokra került sor az egész országban. A kormány a királyi palota és a belügyminisztérium ablakaiból a tüntetők közé lövetett. Az aljas gonosztettet Radescu és amerikai—angol tanácsadói a Pallas Athene szálló tetején karosszékben ülve nézték végig.³⁸

A romániai szovjet csapatok parancsnoksága a mészárlás után figyelmeztette a kormányt, hogy nem fogja tétlenül nézni a fasiszta erők garázdálkodásait és megvédi a népet az erőszaktól. Radescu kénytelen volt meghátrálni, mivel az amerikai—angol kormány nem mert nyílt katonai beavatkozásra vállalkozni. A szovjet parancsnokság fellépése és a viharosan kitört népfelháborodás megdőntötte Radescu fasiszta diktatúráját és 1945. március 6-án Petru Groza vezetésével megalakult a népi demokratikus kormány. Az amerikai—angol imperialisták tehát Romániában vereséget szenvedtek. A szovjet hadsereg határozott fellépése megfosztotta a román reakciót attól a lehetőségtől, hogy a németek dunántúli támadását kihasználva, vérbe fojtsák a demokratikus népmozgalmat.

A német hadsereg magyarországi ellentámadásának tervét, amely vágyálmaikat tükrözte, osztatlan örömmel fogadták a nyilasok és kiszolgálóik. 1945 februárjában a magyar vezérkar

³⁷ Uo.

³⁸ Gyeborin: i. m. 438. o.

egy „Helyzetmegítélést” készített, amelyben vizsgálta a keleti arcvonalon végrehajtandó ellentámadás lehetőségét. A bevezetőben megállapítja: „A február hónapban kialakult hadműveleti és a szovjet által megszállt országok különleges politikai helyzete igen kedvező hadászati lehetőséget nyújt egy ellentámadás végrehajtására. A támadás kihatásában döntő jelentőségű lehet a K. arcvonalra és ezzel az egész európai hadszíntére.”³⁹ A magyar katonai vezetés alárendelt, szolgálai szerepére jellemzőek a helyzetmegítélés alábbi beismerései: „Amikor az osztály a fenti hadászati lehetőséget teszi mérlegelés tárgyává, akkor kizárólag az ellenséges helyzet ismeretéből indul ki, mert a saját helyzetet nem ismeri, de nem is ismerheti — a németek adatokat nem közölnek és az osztály saját erőik kiértékelésével nem foglalkozik. Ezek alapján csak az elg. valószínű célkitűzései, erőviszonyai, nehézségei azok az adottságok, melyek megközelítőleg reális alapokból kiinduló helyzetmegítélésünk alapját képezhetik.”⁴⁰ A szovjet erők felsorolása után arra a következtetésre jut, hogy: „A szovjet arcvonal gyenge része, mondhatni D. szárnya a *magyar térségben van* . . . Összevetve, harc-készség és ütőképesség szempontjából az elg. erő a magyar térségben a leggyengébb.”⁴¹ Erre alapozva megállapítja: „Az elg. helyzetének katonai és politikai mérlegelése a magyar térségből Stanislau—Lemberg irányába indított támadást tenné, mint leghatásosabb irányt kívánatosná, mert aránylag nem nagy erővel (kb. 20—25 ho.) a szovjet arcvonal leggyengébb és legvegyesebb, elégedetlen kis szövetségeseinek haderejével vegyített részén, a déli szárnyán törne át. A támadás a Balaton—Pilis—Börzsöny és a Duna közötti térségben levő elg. zöm megsemmisítése után a Tiszáig törne előre, majd súlyával a Tisza mentén Duklán át, részeivel a Kárpátok átjáróinak birtokbavételével a német térségben levő orosz zöm oldalába, illetve hátába jutna és felvehetné az ukrán fegyveres mozgalommal a kapcsolatot. A támadás a Balkánt levágná, majd magával rántaná és saját oldalára állítaná a román, bolgár, horvát népet. Ez a legfontosabb nyersanyagok (olaj, vas, szén, kenyérmagvak) biztosítását jelentené.

A fenti terv végrehajtásához alapfeltétel, hogy a német térségben levő saját erők az orosz további előretörését meg tudják akadályozni. Az elg. helyzet megítélése során kialakult ellentámadási lehetőség döntő, talán soha vissza nem térő al-

³⁹ Országos Levéltár, Filmtár. A Szálasi per anyaga. 7886/VIII. 133—135. o. 40. Uo.

⁴¹ Nagyon rövid idő múlva keservesen tapasztalták, milyen nagyot tévedtek ezzel a megállapítással.

kalma a K. arcvonal teljes felbomlásához vezethetne, ezáltal az európai hadszíntéren olyan katonai és politikai helyzetet teremthetne, amely a háború győzelmes befejezését eredményezhetné.”⁴²

Ilyen vérmes reményeket táplált 1945 február végén—március elején a magyar hadvezetés. Mint látható, számításait a délnyugati arcvonalon levő szovjet és szövetséges csapatok gyengeségére, valamint a felszabadult országok reakciós elemeinek aknamunkájára alapozták, ugyanúgy, mint a német vezérkar tette. A helyzetmegítélés 1945. március 6-án — a dunántúli német ellentámadás kezdőnapján — került Szálasi elé, aki a következő megjegyzést fűzte hozzá: „A szovjet déli szárnyát kell összetörni, politikai, gazdasági és társadalmi előfeltételei mind megvannak. Nyár végéig nyugodtan el lehetne érni a Dnyeszter vonalát a Déli szárnyon, ami megengedné, hogy a háborút a Ny. hadszíntéren is döntő céllal levezethessük.”⁴³ A német és magyar hadvezetés ezirányú elképzelései megalapozatlanok és kalandorjellegűek voltak: lehetőségeiket jelentősen túlbecsülték. Túlértékelték saját katonai teljesítőképességüket és a felszabadult országok reakciós elemeinek lehetőségeit a demokratikus átalakulás megakadályozására, ugyanakkor lebecsülték a délnyugati arcvonalon működő szovjet csapatok és a felszabadult országokban kibontakozott antifasiszta, nemzeti, demokratikus forradalom erejét és tömegbázisát. Mindemellett a nyilas uralom számára az utolsó szalmaszálát jelentette a dunántúli német ellentámadás. A Szálasi-banda kilátástalan helyzetét jól érzékeltetik Beregffy hadügyminiszternek 1945. február 23-i megállapításai a katonai erőkifejtés lehetőségeiről: „Anyagi téren rá kell mutassanak arra, hogy ipari teljesítőképességünk megbénulása következtében

a) fegyverzeti utánpótlás terén teljes mértékben német szövetségesünkre vagyok utalva, de az utóbbi időben az innen származó Buhle-szállítmányok kimaradtak.

b) Lőszergyártásunk lényegileg megszűnt, amíg készleteink tartanak, addig speciális magyar fegyvereinket tudjuk használni, azután szintén teljes mértékben német utánpótlásra leszünk utalva.

c) Ruházat és felszerelés tekintetében a magyarországi nyersanyagforrások és ipari vállalatok elvesztése folytán úgyszólván teljesen meglevő készleteinkre vagyunk utalva.

d) Az élelmezési szükséglet egyelőre biztosítva van.

⁴² Uo.

⁴³ Uo.

e) Egészségügyi viszonyok általában jók.

f) A gépjármű helyzet az utánpótlás hiánya miatt nem kielégítő. Üzemanyagból teljes termelésünk a német vezetésnek áll rendelkezésére. Ebből nekünk csekély mennyiség jut.”⁴⁴ Nem csoda tehát, hogy Hitler magyarországi bérénci cseppet sem rózsás helyzetükben minden reményüket a német ellentámadás sikerébe vetették és álmokat szóttek a háború győztes befejezéséről.

A német hadvezetés az ellentámadást a következőképp tervezte végrehajtani: A Velencei-tó—Balaton terepszakasgról délkeleti irányban mért főcsapással kettévágni a 3. Ukrán Front védelmét, kijutni a Dunához Dunapentele és Szekszárd között, s tovább támadni a Duna mentén északi és déli irányban; ezalatt csapást mérni Nagykanizsa körzetéből Kaposvár, a Dráva jobbpartjáról, Donji Mihojlac körzetéből pedig északi irányban.⁴⁵ E három találkozó irányú csapással akarta szétdarabolni, s a Dunához szorítva bekeríteni és megsemmisíteni a 3. Ukrán Front csapatait; elfoglalni a Duna egész jobbpartját és átkelni a balpartra. Ily módon remélte megállítani a szovjet haderő támadását Délkelet-Európában, elhárítani az ausztriai és délnémetországi iparvidéket fenyegető veszélyt, valamint arra kényszeríteni a szovjet hadvezetést, hogy erőket vonjon el a főirányból, az arcvonal középső szakaszáról, vagyis oly messze menő tervei voltak a dunántúli ellentámadással, mint Berlin ostromának késleltetése. A hadművelet befejezése után páncélos hadosztályait gyorsan át akarta csoportosítani a középső arcvonalra, hogy ott erősítse a főváros védelmét.⁴⁶

Az ellentámadáshoz a „Dél” hadseregcsoportnak a Gánt—Balaton szakaszon, a főcsapás irányában rendelkezésre állt a 6. SS páncélos hadsereg a 6. Német Hadsereg és a 3. Magyar Hadsereg maradványai: összesen 11 páncélos, hét gyalogos és három lovas hadosztály, két rohamlövégdandár, öt önálló nehéz harcokszíszlőalj, egy rohamlövégosztály és egy önjáró páncéltörő tüzérsztyály. A Nagykanizsa—Kaposvár irányú csapásmérő 2. páncélos hadsereg négy gyaloghadosztályból, egy gépesített dandárból, két rohamlövégdandárból és négy harcsoportból állt. A Dráva déli partján az „E” hadseregcsoport nyolc gyaloghadosztálya és két dandára készült fel a táma-

⁴⁴ Уо. 142. о.

⁴⁵ Архив МО СССР, ф. 243, оп. 266912, д. 1, л. 71.

Lásd История Великой Отечественной Войны Советского Союза 1941—1945. Том 5. Москва, Воениздат, 1963. 193. о.

⁴⁶ Уо.

dásra.⁴⁷ E három csoportosításba 431 000 katona és tiszt, 5630 löveg és aknavető, 877 harckocsi és rohamlöveg, valamint 850 repülőgép tartozott. Ebből a főcsapás irányában 147 000 fő, 807 harckocsi és rohamlöveg, valamint több mint 3200 löveg és aknavető csoportosult. Ez az erőmennyiség lehetővé tette, hogy az ellenség az áttörési szakaszon arcvonalankilométerenként 43 harckocsit és rohamlöveget összpontosítson.⁴⁸

A dunántúli védelemre készülő 3. Ukrán Front 37 lövészadosztályból, két harckocsi és gépesített és egy lovas hadtestből, valamint egy légihadseregből állt. Hadművelési alárendeltségben volt még az 1. Bolgár Hadsereg is, amelybe hat gyaloghadosztály tartozott. Ez az erő összesen körülbelül 407 000 embert, 6890 löveget és aknavetőt, 407 harckocsit és rohamlöveget, valamint 965 repülőgépet foglalt magában.⁴⁹ Az erőviszonyok tehát lényegében azonosak voltak, csupán harckocsik tekintetében volt az ellenség kétszeres fölényben.

Ennek ellenére a 3. Ukrán Front hadművelési helyzete több vonatkozásban is nehéz és kedvezőtlen volt. Csapatai viszonylag kis hídfőben védtek, amelynek mélysége a jobbszárnyon, a Balatontól északra csupán 25—30 kilométer, a balszárnyon, a Balatontól délre pedig nem volt több, mint 120 kilométer. A Velencei-tó a hídfőt két egyenlőtlen részre osztotta s a csapatok hátában ott volt a Duna. Mindez jelentősen megnehezítette a védelem megszervezését, kiváltképp az erőkkel és eszközökkel való manőverezést, valamint a folyamatos utánpótlás biztosítását. A sík, csupán kisebb dombokkal átszabdelt terep a február végén megindult olvadás következtében sártengerré változott és több szakaszon nagyon megnehezítette a védelem kiépítését, a talajvíz elárasztotta a lövészárkokat. A későbbiekben ez a körülmény mindkét fél számára kedvezőtlen helyzetet teremtett, mert a járművek mozgási lehetőségét jelentősen korlátozta. Az ellenség támadása számára legalkalmasabb volt a terep a Velencei-tótól északra, valamint a Balaton és a Velencei-tó között, ahol lehetőség nyílt nagy páncélos erők összpontosítására. Egy innen indított támadás két részre szakíthatta a szovjet védelmet. A helyzetet nehezítette az is, hogy a 3. Ukrán Frontnak úgy kellett megvívni a védelmi hadműveletet, hogy megőrizze csapásmérő erőit a tervezett támadásra. Azt is

⁴⁷ История Великой Отечественной Войны Советского Союза 1941—1945. Том 5. Москва, Воениздат, 1963. 194. о. és Fejezetek hazánk felszabadításának történetéből. Zrínyi Katonai Kiadó Budapest, 1960. 112—113. o. — V. ö. Kriegstagebuch des Obukommandos der Wehrmacht 1944—1945. IV. 2. Bernard Graege Verlag für Wehrwesen, Mainz, 1961. 1895. o.

⁴⁸ История Великой Отечественной Войны Советского Союза 1941—1945. Том 5. Москва, Воениздат, 1963. 194. o.

⁴⁹ Uo. 195. o.

figyelembe kell még venni, hogy a front csapatai január elseje óta szakadatlan harcban álltak: három ellencsapást vertek vissza, azt követően pedig csapást mértek a korábbi helyzet visszaállítására céljából.

Tolbuhin marsall 1945. február 20-i parancsában intézkedett a védelem megszervezésére. Elhatározta, hogy az előre elkészített terepszakaszokon szilárd védelemmel felmorzsolja az ellenség főerőit, majd átmegy támadásba a bécsi irányban és véglegesen megsemmisíti a „Dél” hadseregcsoportot. Ennek érdekében elrendelte, hogy a 4. gárdahadsereg szívós védelemmel akadályozza meg az ellenség harcokocsijainak és gyalogságának Székesfehérvár északi és déli körzetéből való áttörését Budapest felé, északi irányból biztosítva a 26. és 27. hadsereg védelmi harcát és északi, illetve déli arcvonallal készüljön fel az esetleges ellencsapások visszaverésére a Velencei-tó—Ercsi terepszakaszon.⁵⁰ A 26. hadseregnek megparancsolta: főerőit összpontosítsa Seregélyes Ny.—Alsótarnóca—Dunaföldvár—Adony körzetben és akadályozza meg az ellenség áttörését Polgárdi—Alsótarnóca körzetből Dunaföldvár irányba, valamint Mezőszentgyörgy körzetéből a Sárvíz-csatorna nyugati partja mentén.⁵¹ Az 57. hadseregnek meg kellett akadályoznia az ellenség áttörését Kaposvár irányában, ily módon biztosítani a front főerőit egy esetleges délről indított támadás ellen.⁵² A 27. hadsereg feladata volt a front második lépcsőjeként a 26. hadsereg mögött két hadtesttel védeni a harmadik védőövet, a harmadik hadtesttel pedig kész lenni a front védelmének megerősítésére a helyzettől függően, a frontparancsnok utasítása szerint.⁵³ Tolbuhin marsall saját tartalékában meghagyta a 18. és 23. harcokocsi-, az 1. gárda gépesített és az 5. gárda lovas hadtestet, egy lövészadosztályt, egy rohamlövegbandárt, több tüzérandárt és három sorozatvető ezredet.⁵⁴ Az ellenség harcokocsifölényére tekintettel elrendelte, hogy a csapatok nagy figyelmet fordítsanak a védelem mélységi kiépítésére és a páncélelhárítás megszervezésére. A védelmi harcot szilárd helytállással kellett megvívni: „Részleges ellencsapásokat és ellenlökéseket általában csak rendkívül kedvező körülmények között lehet végrehajtani. Ellencsapások hadosztálytól felfelé elvileg csak a frontparancsnok engedélyével mérhetők. A hadseregek főfeladata,

⁵⁰ Архив МО СССР, ф. 243, оп. 20370, д. 80, лл. 21—22.

Lásd История Великой Отечественной Войны Советского Союза 1941—1945. Том 5. Москва, Воениздат, 1963. 195. о.

⁵¹ Уо.

⁵² Уо.

⁵³ Уо.

⁵⁴ Уо.

hogy szívós páncélelhárító védelemmel merítsék ki és véreztes-
sék el a támadó ellenséget és teremtsék meg a feltételeket a
fronttartalékok ellencsapásához és az ellentámadásba való át-
menethez”⁵⁵ — szölte a front haditanácsának felhívása. A vé-
delem készenlétét 1945. március 3-ra kellett elérni.

Abban, hogy a 3. Ukrán Front csapatait nem érte meglepe-
tősszerűen a német ellentámadás, és előkészített védelemre tá-
maszkodva nézhetek szembe az ellenséggel, nagy szerepe van
a 2. Ukrán Front 1945. január 6-i ellencsapásának, amelyet a
7. gárda- és a 6. gárda-harckocsihadsereggel mért Komarno irá-
nyában. E csapatok Gron folyón elfoglalt hídfőinek felszámolá-
sára ugyanis feltétlen szüksége volt az ellenségnek, hogy bizo-
sítsa főcsapást mérő csoportosítását a hátbatámadás veszé-
lye ellen. A hídfő felszámolása viszont egy hétig lekötötte az
I. SS páncélos hadtest erőit, kitolta az ellentámadás kezdetének
időpontját, ami lehetővé tette, hogy a frontparancsnokság fel-
fedje az ellenség szándékait és felkészüljön azok megghiúsítá-
sára. A frontparancsnokságnak megbízható értesülései voltak az
ellentámadás megindításának időpontjáról is. Március 2-án éjjel
három magyar katona Nagyatád körzetében átszökött a szov-
jet csapatokhoz s elmondta, hogy a németek öt nap múlva tá-
madást indítanak a Velencei-tó—Balaton között. Másnap,
ugyancsak az 57. hadsereg sávjában ismét átment az arcvonala-
lon egy magyar katona, aki azt vallotta, hogy nemcsak a Bala-
tontól északra, hanem attól délre is támadni fognak a németek.
A jugoszláv hadsereg vezérkara szintén értesítette a frontpa-
rancsnokságot, hogy az ellenség Székesfehérvár körzetéből ke-
leti, Nagykanizsa körzetéből a Pécs és Donji Mihojác körzeté-
ből északi irányban egyidejű csapást készít elő.⁵⁶

1945. március 5-én, a német ellentámadás előestéjén a 3.
Ukrán Front az alábbi helyzetet foglalta el:

A Zahvatajev altábornagy⁵⁷ parancsnoksága alatt álló 4.
gárdahadsereg a 20., 21. és 31. gárda-lövészhadtesttel, valamint
az 1. gárda megerősített körlettel Gánt—Seregélyes—Adony—
Budafok sávjában védett. Ebben a sávjában három védőövet és több
közbeeső állást, illetve reteszállást épített ki. A fővédőv pe-
remvonala Gánt—Zámoly—Agárd—Seregélyes (kizárva) terep-
szakaszon húzódott. Két állásból, reteszállásokból, valamint szá-
zad és zászlóalj védőkörletekből állt. Az első állást két-három, a
másodikat pedig egy-két árok alkotta, melyek között összekötő

⁵⁵ Уо.

⁵⁶ Архив МО СССР, ф. 243, оп. 20370, д. 69, лл. 16, 26.

⁵⁷ Zahvatajev altábornagy 1945. március 1-én vette át a 4. gárdahadsereg parancsnokságát.

árkokat építettek ki. A második védőöv a fővédőöv peremvonala mögött 8—12 kilométerre húzódó egyetlen állás volt, összesen két árokkal. A harmadik védőövet a fővédőöv peremvonalától 20—25 kilométerre hozták létre. A védőövek között egy-egy közbeeső állást rendeztek be. A hadsereg védelmének mélysége tehát 20—25 kilométer volt. A hadseregsparancsnok három páncéltörő tüzérezredből (48 löveg) képezett páncéllhárító tüzértartalékot, amely 15—20 kilométer mélyen lépcsőzve, arcvonalkilométerenként 18 löveg közepes hadműveleti sűrűséget biztosított.⁵⁸

A 26. hadsereg Gagen altábornagy parancsnoksága alatt Seregélyes—Zamárdi—Tolna—Adony sávban védett, 44 kilométeres kiterjedésben. Szintén három védőövet épített. A fővédőöv a hadsereg jobbszárnyán és közepén két állásból, bal-szárnyán pedig három, nem teljesen kiépített állásból állt, öt-hét kilométer mélységben. Peremvonala Seregélyes Ny.—Balatonfőkajár—Soponya ÉNY—Enying É—Tamási vonalában, s tovább a Balaton délkeleti partján Zamárdiig húzódott. Az első állást két-három, helyenként nem összefüggő árokból építette ki, nagyszámú tüzelőállással a lövészrajok számára. A második állás egy-két, helyenként ugyancsak nem összefüggő árokra tagozódott. A harmadik állásban egy összefüggő és egy nem összefüggő árkot ástak ki. Az állások között több reteszállás volt, ezeket közlekedő árokként is használták. A fővédőöv peremvonalától 8—12 kilométerre húzódott a három-öt kilométer mélyen kiépített második védőöv. Ez csupán két árokból állt, amelyet közlekedő árkok kötöttek össze. A második védőövet oly módon erősítették meg, hogy a területén levő helységek nagy részét körvédőképessé tették. A fővédőöv peremvonalától 15—25 kilométerre húzódott a harmadik védőöv, a hadsereg jobbszárnyán és közepén három-négy kilométer mélységben kiépítve Kisvelence—Perkáta—Dunapentele terepszakaszon. A bal-szárnyon a harmadik védőövet Siófok D 3 kilométer—Ságvár—Magyarleszi—Pincehely terepszakaszonok készítették elő, a második védőöv peremvonala mögött hat-nyolc kilométerre. Ez egy-két árokból, reteszállásokból és fedezékekből állt. A hadsereg egylépcsős hadműveleti felépítésben védett. A 30. lövész-hadtest 20. kilométeres sávban Seregélyes—Alsótarnóca terepszakaszon a fővédőövet szállta meg, mindhárom hadosztállyal az első lépcsőben. A hadtestparancsnok két lövészrezredből képezett tartalékot. A megerősítő eszközökkel együtt 364 lövege és

⁵⁸ Архив МО СССР, ф. 320, оп. 4522, д. 109.

aknavetője (76 mm-es és nagyobb űrméretű), 21 rohamlövege, 24 sorozatvetője, 547 golyószórója és géppuskája volt. Védelmi harcát két ágyús tüzérdandár támogatta. A hadtest páncéltörő tüzértartalékában egy rohamlövegezred és egy páncéltörő tüzérezred volt. A rendelkezésére álló erő arcvonalkilométerenként körülbelül egy zászlóalj, 28 löveg és aknavető, valamint egy rohamlöveg harcászati sűrűséget biztosított. A 135. lövészhadtest Gnyegyin vezérőrnagy parancsnoksága alatt Alsótárnóca—Enying szakaszon rendezkedett be védelemre, 16 kilométer széles arcvonalon. Harcrendjének első lépcsőjében két hadosztály volt, amely a fővédőövet szállta meg, a második lépcsőben levő egy hadosztály pedig a második védőövből helyezkedett el. A hadtestnek összesen 312 lövege és aknavetője volt, ez arcvonalkilométerenként 17 löveg és aknavető alkalmazását tette lehetővé. A 104. lövészhadtest Petruszevszkij altábornagy parancsnoksága alatt Enying és a Balaton között 8 kilométeres arcvonalon védett. Harcrendje kétlépcsős volt: az első lépcsőben egy hadosztály a fővédőövet, a második lépcsőben két hadosztály a második védőövet szállta meg. A hadtestnek 263 lövege és aknavetője, valamint 14 sorozatvetője volt, ebből arcvonalkilométerenként 37 löveg és aknavető jutott.⁵⁹

A 26. hadsereg csapataiból tehát hat hadosztály a fővédőövet, négy hadosztály pedig a második védőövet védte. Hadműveleti felépítésének mélysége 10—15 kilométer volt, egy hadosztályra 4,4 kilométer széles arcvonalszakasz jutott. A hadseregparancsnok saját tartalékát, a 21. lövészadosztályt a legveszélyeztetettebb irányban, a 30. és 135. lövészhadtestek csatlakozásán helyezte el. A front tartalékából a 18. harcoksihadtest a 30. lövészhadtest mögött a második védőövből összpontosult. A fővédőv peremvonalához vezető utakat gyalogsági és harcoksi akadályrendszer biztosította. Kilométerenként átlag 730 harcoksi és 670 gyalogsági akna jutott, de a legfontosabb irányokban 2700 harcoksi és 2500 gyalogsági aknát telepítettek. Ezek átlagos mélysége elérte a 10—15 kilométert.

Az 57. hadsereg a 6. gárda- és 64. lövészhadtesttel, a 32 gépesített dandárral, a 3. és az 53. motorkerékpáros ezreddel Zamárdi—Balatonkeresztúr—Ötvöskőnyi—Kadarkút arcvonalszakaszon védett. Három védőövet épített ki, amelyek egyenként három állásra tagozódtak. A védőövek és az egyes állások között reteszállásokat és közbeeső állásokat készítettek elő. A fővédőv peremvonala Zamárditól a Balaton délkeleti partja mentén Balatonkeresztúrig, onnan Ötvöskőnyiiig húzódott. A

⁵⁹ Архив МО СССР, ф. 243, оп. 2900, д. 1686, лл. 76—82.

hadsereg egylépcsős hadműveleti felépítésben védett, főerőit (6. gd. hdt. és 64. löv. hdt.) a Balatonkeresztúr—Ötvöskónyi ter-
repszakasz megtartására összpontosítva. A 32. gépesített dandár,
mint hadseregartalék Osztópán körzetében csoportosul.⁶⁰

A 27. hadsereg Trofimenko altábornagy parancsnoksága
alatt két hadtesttel a Velencei-tó és Dunapentele szakaszon a
26. hadsereg harmadik védőövét szállta meg, egy hadteste pe-
dig Ráckevétől északkeletre összpontosult a Duna keleti part-
ján. Mint a védelem felépítéséből kitűnik, a front főerői a 4.
gárda- és a 26. hadsereg sávjában helyezkedtek el. Itt összponto-
sult a front tüzérségének mintegy 64 százaléka is.

A frontparancsnokság nagy gondot fordított az utánpót-
lás folyamatosságának biztosítására. A Dunán öt pontonhidat
készített, közülük egy 60 tonnás, három 16 tonnás, egy pedig
10 tonnás volt. Létesítettek még egy kompátkelőhelyet, ahol
két 16 tonnás motorvontatású komp működött. Építettek egy
kötélpályát a Duna fölött, a víz alatt pedig csővezetékét fek-
tettek le a folyékony üzemanyag szállítására. A lőszerutánpót-
lásra repülőgépeket is felhasználtak, s számoltak azzal is, hogy
a kevésbé veszélyeztetett szakaszokon védő egységektől fognak
lőszert elvonni a legveszélyeztetettebb szakaszokon működő
egységek részére.⁶¹

A 3. Ukrán Fronttal egy időben befejezték védelmi előkés-
zületeiket a Sztojcssev altábornagy parancsnoksága alatt álló
1. Bolgár Hadsereg hadosztályai is. Tekintettel arra, hogy ezek
el voltak vágva fő ellátó bázisaiktól, a 3. Ukrán Front haditaná-
csa vállalta élelmiszerral, üzemanyaggal és kenőanyaggal való
ellátásukat. Tolbuhin marsall március 5-én Szigetváron, Sztoj-
csev altábornagy harcálláspontján megbeszélte az együttmű-
ködés kérdéseit.

A felkészülés időszakában széles körű pártpolitikai munka
folyt a csapatoknál. Gyűléseken és egyéni beszélgetéseken fel-
idézték a januári védelmi harcok tapasztalatait és legfontosabb
feladatként az ellenséges harckocsik megsemmisítését jelölték
meg. A gondos politikai munka szilárdította a csapatok erkölcsi-
politikai szellemét, fokozta harckészségét, elősegítette a védelmi
munkálatoknak időben való elvégzését.

Mindezek eredményeként a 3. Ukrán Front 1945. március
5-én estig befejezte előkészületeit és készen állt az ellenség
csapásainak visszaverésére. A csapatok jól használták ki a ren-

60 Архив МО СССР, ф. 413, оп. 10072, д. 680, лл. 1—3.

A 3. Ukrán Front védelmi felépítésére lásd Fejezetek hazánk felszabadu-
lásának történetéből. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1960. 116—132. o.

61 Архив МО СССР, ф. 243, оп. 20370, д. 80, лл. 23—24.

delkezésükre álló időt, műszakilag jól berendezett és mélyen lépcsőzött szilárd, ellenállóképes védelmet szerveztek. Három védővet, két front védelmi terepszakaszt és közbeeső terepszakaszokat hoztak létre. A védelem mélysége a főirányban 25—50 kilométer volt.⁶²

Ilyen előzmények és előkészületek után indult meg a német csapatok utolsó támadó hadművelete a Dunántúlon, 1945. március 6-án reggel. Ez a támadás, amelyhez oly nagy reményeket fűzött Hitler, véres kudarcba fulladt. A 3. Ukrán Front csapatainak hősi helytállása napok alatt keresztülhúzta a hitlerista vezetők háború elhúzására irányuló számításait, s március 16-án már támadásra indultak a szovjet csapatok, hogy befejezzék hazánk felszabadítását.

Воениздат, 1963. 195—197. о.

⁶² История Великой Отечественной Войны Советского Союза 1941—1945. Том 5. Москва.